

w ramach umowy PS/B/VI/3/1/590/2018-19
Zadanie „Prowadzenie punktu/punktów nieodpłatnej pomocy prawnej
i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015r. o nieodpłatnej
pomocy prawnej oraz edukacji prawnej Dz. U. 2017 poz. 2030 oraz z 2018 poz. 1467)”

VADEMECUM PORAD PRAWNYCH I INFORMACJI O UPRAWNIENIACH PRZYSŁUGUJĄCYCH RODZINOM NIEWYDOLNYM WYCHOWAWCZO, ZAGROŻONYM MARGINALIZACJĄ

I. INFORMACJA O UPRAWNIENIACH PRZYSŁUGUJĄCYCH RODZINOM W RAMACH ŚWIADCZEŃ Z POMOCY SPOŁECZNEJ

POMOC SPOŁECZNA :

Pomocy społecznej udziela się w szczególności z powodu ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, trudności w integracji cudzoziemców, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej (art. 7 uops).

Ośrodki Pomocy Społecznej są odpowiedzialne za wypłatę świadczeń pieniężnych oraz realizację świadczeń niepieniężnych.

Świadczenia niepieniężne:

- Praca socjalna, świadczona przez pracowników socjalnych na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Prowadzona jest w celu rozwinięcia lub wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej. Świadczona jest bez względu na posiadany dochód (art. 45 uops).
- Opłacenie składki na ubezpieczenia zdrowotne i społeczne, kiedy jedna z osób w rodzinie rezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującym matką, ojcem lub rodzeństwem (art. 42 uops).
- Bilet kredytowany - ta forma pomocy nie wymaga wydania decyzji administracyjnej (art. 106 ust. 2 uops).
- Pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie - pomoc ta może polegać na udostępnieniu maszyn i narzędzi pracy stwarzających możliwość

Zadanie „Prowadzenie punktu/punktów nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej Dz. U. 2017 poz. 2030 oraz z 2018 poz. 1467)”

zorganizowania własnego warsztatu pracy oraz urządzeń ułatwiających pracę niepełnosprawnym. Wówczas przedmioty te udostępniane są na podstawie umowy użyczenia. W tych sprawach pomoc udzielana jest przy współudziale powiatowego urzędu pracy (art. 43 uops).

- Sprawienie pogrzebu, jeśli osoby najbliższe dla zmarłego nie są w stanie sprawić mu pochówku, w przypadku trudności finansowych mogą zwrócić się o przyznanie zasiłku celowego z przeznaczeniem na ten cel (art. 44 uops).
- Poradnictwo specjalistyczne - prawne, psychologiczne i rodzinne. Świadczone jest osobom i rodzinom, które potrzebują wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony prawa lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną (art. 46 uops). Pomoc udzielana jest w formie konsultacji podczas dyżurów specjalistów i jej udzielenie nie wymaga wydania decyzji administracyjnej.
- Zapewnienie posiłku i niezbędnego ubrania (art. 48 uops). - zapewnienie posiłku realizowane jest między innymi poprzez zapewnienie dzieciom bezpłatnych posiłków w szkołach i placówkach dziennego pobytu bądź też z ograniczoną odpłatnością warunkowaną wysokością dochodów rodziny.
- Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych - realizowana jest zarówno w postaci wydawania opinii dla osób i rodzin starających się o najem lokalu z zasobów miejskich (w tym socjalnych) jak i w postaci przyznawania prawa pobytu w mieszkaniach chronionych, w tym chronionych typu treningowego lub mieszkaniu chronionym wspieranym (art. 53 uops).
Szczegółowe informacje dotyczące uzyskania najmu lokalu z zasobów miejskich na terenie m.st. Warszawy zawarte są w uchwale nr LVIII/1751/2009 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 09 lipca 2009r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu miasta stołecznego Warszawy.
- Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.
- Interwencja kryzysowa - stanowiąca zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód i w jej ramach udziela się natychmiastowej

Zadanie „Prowadzenie punktu/punktów nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej Dz. U. 2017 poz. 2030 oraz z 2018 poz. 1467)”

specjalistycznej pomocy psychologicznej oraz w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego a w sytuacjach uzasadnionych - udziela się schronienia na okres do 3 miesięcy. Matki z małymi dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Do domów tych mogą być również przyjmowani ojcowie z małoletnimi dziećmi albo inne osoby sprawujące opiekę nad dziećmi (art. 47 uops).

- Przyznanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych (art. 50 uops) - jej nowym rodzajem jest "**opieka wytchnieniowa**" przyznawana od 2019 roku na podstawie programu rządowego kierowanego do dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności oraz osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności (bądź równoważnym), których członkowie rodzin lub opiekunowie sprawujący bezpośrednią opiekę, wymagają wsparcia w postaci doraźnej, krótkotrwałej przerwy w sprawowaniu opieki oraz podniesieniu swoich umiejętności i wiedzy w zakresie opieki nad tymi osobami. Usługi opieki wytchnieniowej mogą być realizowane w miejscu zamieszkania osoby korzystającej bądź w ramach pobytu całodobowego realizowanego w mieszkaniu chronionym (ta forma przewidziana jest dla osób powyżej 18 roku życia) w formie pobytów 7 lub 14 dniowych. Ponadto usługi opieki wytchnieniowej mogą być realizowane w formie specjalistycznego poradnictwa psychologicznego lub terapeutycznego, nauki pielęgnacji, rehabilitacji i dietyki.

Świadczenia pieniężne:

- Zasiłek stały – przysługuje osobie pełnoletniej samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, która spełnia kryterium dochodowe (701 zł) oraz pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie (528 zł). Maksymalna kwota zasiłku stałego wynosi obecnie 645 zł a minimalna 30 zł (art. 8, 37 uops).
- Zasiłek okresowy – przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny. Kryteria dochodowe są takie same

Zadanie „Prowadzenie punktu/punktów nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej Dz. U. 2017 poz. 2030 oraz z 2018 poz. 1467)”

jak przy zasiłku stałym. Maksymalna wysokość zasiłku okresowego to 418 zł minimalna 20 zł.

- Zasiłek celowy – przyznawany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej na pokrycie np. części lub całości kosztu zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu. W niektórych przypadkach możliwe też jest pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek ten może być przyznany w formie biletu kredytowanego.
- Świadczenia przyznawana w szczególnie uzasadnionych przypadkach - w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany: 1). specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny, który nie podlega zwrotowi; 2). zasiłek okresowy, zasiłek celowy lub pomoc rzeczowa, pod warunkiem zwrotu części lub całości zasiłku lub wydatków na pomoc rzeczową

II. FORMY WSPARCIA UDZIELANE RODZINIE

Asysta rodzinna :

Jedną z form wsparcia dla rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych jest przydzielenie jej **asystenta rodziny**. Do jego zadań należy między innymi: udzielanie pomocy w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych oraz wychowawczych, udzielania wsparcia dzieciom w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych, podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin (art. 13 i 15 wripz). Asystenta rodziny przydziela kierownik ośrodka pomocy społecznej bądź występuje o jego przydzielenie do odpowiedniej jednostki organizacyjnej gminy lub podmiotu któremu gmina zleciła realizację tego zadania.

Pomoc w opiece i wychowaniu dziecka:

- Placówka wsparcia dziennego:

W celu wsparcia rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w **placówce wsparcia dziennego**, prowadzoną przez gminę bądź podmiot któremu zleciła ona realizację tego zadania. Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie opiekuńczej zapewnia dziecku: opiekę i wychowanie; pomoc w nauce; organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. Pobyt w placówce jest nieodpłatny i dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd opiekuńczy. Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie

specjalistycznej, wówczas może organizować zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne. Może realizować indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię. Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie pracy podwórkowej realizującej działania animacyjne i socjoterapeutyczne (art. 24 wripz).

- Pomoc rodziny wspierającej:

W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w: opiece i wychowaniu dziecka; prowadzeniu gospodarstwa domowego; kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych (art. 29 wripz). Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego (art. 30 wripz). Z rodziną wspierającą zawierana jest umowa która określa zasady zwrotu kosztów związanych z udzielaniem pomocy. Objęcie wsparciem rodziny wspierającej może zostać orzeczone przez sąd opiekuńczy na podstawie art. 109 § 1 i 2 pkt. 1) krio.

PIECZA ZASTĘPCZA

Pieczka zastępcza sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców (art. 32 wripz). Umieszczenie w dziecka w pieczy zastępczej może nastąpić jedynie wówczas, gdy uprzednio stosowane inne środki przewidziane w art. 109 § 2 pkt. 1-4 krio oraz formy pomocy rodzicom dziecka o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nie doprowadziły do usunięcia stanu zagrożenia dobra dziecka (art. 112² krio). Inaczej mówiąc kiedy formy pomocy rodzicom tak aby dziecko pozostało w rodzinie okazały się nie skuteczne.

Konsekwencją umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej jest powstanie kosztów pobytu, które obciążają rodziców (art. 192 i 193 wripz). Jednakże art. 194 ust. 3 wripz daje możliwość z urzędu bądź na wniosek rodzica umorzenia w całości lub w części łącznie z odsetkami kwoty dłużnej, odroczenia terminu jej płatności, rozłożenia na raty lub odstąpienia od ustalenia opłaty. Szczegółowe warunki wskazanej wyżej

pomocy są ustalane w uchwale rady powiatu wydawanej na podstawie art. 194 ust. 2 wripz.

W tym miejscu wyjaśnić należy, iż orzeczenie sądu opiekuńczego o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej na podstawie art. 109 § 2 pkt. 5) krio stanowi ingerencję we władzę rodzicielską rodziców dziecka poprzez jej ograniczenie bądź pozbawienie. Jednakże niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów (art. 113 krio). Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.

III. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE

Zgodnie z art. 9d ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (pdpwr) podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę "Niebieskie Karty" i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Procedura "Niebieskie Karty" obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Przedmiotowa ustawa w art. 11a wprowadza istotne ułatwienie dla osób dotkniętych przemocą w uzyskaniu orzeczenia nakazującego opuszczenia mieszkania przez wspólnie zamieszkującego sprawcę przemocy. Mianowicie jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania. Sprawa wszczynana jest na wniosek osoby dotkniętej przemocą i winna być rozpoznana w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku w trybie przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.

Wydane w ten sposób postanowienie podlega wykonaniu w trybie przepisów o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika art. 11a ust. 3 pdpwr). Inaczej mówiąc po uzyskaniu klauzuli wykonalności na to postanowienie można żądać jego przymusowego wykonania przez komornika sądowego wówczas zastosowanie ma art. 1046 kpc.

Akty prawne wskazane w tekście ::

- ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2019r., poz. 1507 t.j.);
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy - ustawa z dnia 25 lutego 1964r. (Dz. U. z 2017r., poz. 682 t.j. z późn. zm.);
- Kodeks postępowania cywilnego - ustaw z dnia 17 listopada 1964r. (Dz.U. z 2019r., poz. 1460 t.j. z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2019r. poz. 1111 t.j.);
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015r., poz. 1390).

Wykaz skrótów:

- uops - ustawa o pomocy społecznej;
- krio - kodeks rodzinny i opiekuńczy;
- wripz - ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- kpc - kodeks postępowania cywilnego;
- pdpwr - ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.